

Poskusil sem odgrniti mistični zastor Solovjevske poezije, da bi jo osvetlili žarki njegove teologije, filozofije in zanosne borbe za svetle bogočloveške ideje. Opozoril sem na idejno stran. Za tem obzorjem se že odpira pogled v formalno pesniško stran mistika-preroka, ki ga je v bolečinah rodila sveta Rusija. Komur je dano, bo za skromnimi odlomki zaslutil očarujoči pogled pesnika s skrivnostnega Vzhoda.

Od daleč sem pokazal velikana, da ga ne bi prezrli, ko že stopa mimo nas. Prinaša Luč z Vzhoda, nado in radost. — — —

Ozrmo se tja in v tihi molitvi prižgimo lučko na grobu pesnika-preroka, da njegova svetla videnja ne bi bila zastonj!

SISTEMATIKA STILA.

(Osnutek.)

IZIDOR CANKAR.

UVOD.

Razmerje sedanjega človeka evropske kulturne sfere do umetnosti je drugačno, nego je bilo kadarkoli poprej; reči smemo, da je kult umetnosti v našem času dosegel svoj višek. Dvajseto stoletje se je začelo z nekakšno estetsko opojenostjo in tedaj niso bili redki ljudje, kakršnih dotlej v zgodovini še nikoli ni bilo, ki so mislili, da je umetnost najvišja emanacija življenja, da more ljubezen do »lepote« nadomestiti religijo in nramnost, da se dado težke rane tega časa zdraviti z »lepotnimi« sredstvi. Naša doba je svojevrstna v ocenjevanju življenjske vrednosti umetnosti; a svojevrstna tudi z ozirom na umetnostne potrebe, ki še nikoli niso tako na široko segale, kakor segajo danes. Ne vem, ali bi vsota vsega umetniškega truda, ki se porabi sedaj pri izvrševanju brezštevilnih artefaktov, presegla po svoji intenzivnosti umetniške napore recimo srednjeveških delavnic, ki so stale stoletja ob rastočih gotskih stolnicah in kjer so se z nam neznano, samopozabljivo pobožnostjo in z ogromnimi gmotnimi žrtvami obdelale velike gore kamenja; toda tako na široko ni bil interes za umetnost še nikoli razlit, kakor je v naših dneh. Slednji mesec izide v vseh evropskih jezikih toliko literature o umetnosti in umetnostnih vprašanjih, da je prav tako težko pregledati dobre in važne publikacije, kakor se je težko ogniti slabih in brezpomembnih. Zbirke umetnin v muzejih se kupičijo v brezkončnost in so prav zaradi svoje obširnosti modernemu turistu, ki ga njegov cicerone vodi najprej v te temple lepote, bolj nadležna dolžnost kot prijetna zabava. Umetnik sam je danes pojav, ki nujno spada h kulturnemu značaju naroda, se šteje med duševno aristokracijo in je viden faktor v javnem življenju; on velja v stvareh višje vrste za avtoriteto, za legitimnega presojevalca duhovnih vrednot. Poleg velikih javnih zbirk nastaja danes na tisočeh majhnih, v butikah umetnostnih kramarjev in v zasebnih stanovanjih; saj na vsako stopinjo naletimo na zbiratelje

»starin«, na ljubitelje slik, kipov, vsakovrstne grafike, in če ni drugega, ex-librisov. Dan za dnem se napovedujejo in vršijo umetnostne avkcije, na katerih dosežajo nekateri umetnostni izdelki pravljične cene, dan na dan se odpirajo in zapirajo razstave, katerih program kot celote bi se mogel glasiti: nil alienum a me esse puto. Na klic: »Umetnost ljudstvu!« se opravlja živahno popularizatorično delo s tiskom, predavanji, reprodukcijami; umetnost prihaja v osnovno šolo, se obravnava na ljudskih vseučiliščih in obdeluje z najrazličnejših vidikov na univerzah. Umetnostni entuziazem se širi kot poplava in je v današnjem kulturnem življenju elementarna sila.

V nobeni starejših dob ni bilo razmerje kulturne družbe do umetnosti tako. V antiki je bil umetnik kot socialno bitje rokodelskega stanu, prav do poznorimskega časa, ko se je njegov ugled znatno dvignil; umetnostna literatura antična je pičla, antikvarično zbiranje se je pojavilo zelo pozno; o popularizaciji umetnosti seveda ni govoriti. Srednji vek umetnostne literature v pravem pomenu besede, literature o umetnosti zaradi umetnosti same, sploh ne pozna, in kar je ohranjenih umetnostnih sporočil iz te dobe, so zašla v slovstvo ali zaradi praktične, tehnične važnosti ali izakega drugega, a vedno izvenumetnostnega interesa; res da govorijo n. pr. Libri Carolini samo o umetnosti, a obravnavajo jo zgolj kot aktualno teološko vprašanje. O umetnostnem zbiranju v modernem zmislu besede ni sledi v srednjem veku, saj se stare umetnine, katerih vsebina je bila postala brezpomembna ali spotikljiva, tedaj mirnodušno uničujejo. V dobi renesanse in baroka se posamezni umetniki socialno visoko dvignejo, uživajo posvetne časti, se sprejemajo v najboljšo družbo in dobivajo odlična mesta, tako da fungirajo celo v diplomatskih poslih, toda umetniškega stanu v celoti, kar se tiče dela in življenja, se drži še mnogo rokodelskega značaja. Tedaj se pač začne umetnine živahno zbirati, a le umetnine določene vrste, medtem ko se druge prezirajo in večkrat uničujejo, in literatura obravnava tudi umetnost zaradi umetnosti, a zopet le umetnine izbranih dob in izključno biografski in topografski.

Naše razmerje do umetnosti je torej drugačno, je samo naše. In če je v modernem kultu umetnosti tudi mnogo nečistega, če se umetnine zbirajo brez vsakega globljega interesa za duševne vrednote v njih, kakor se zbirajo znamke, če je tudi umetnik mnogokrat človek, ki z vznesenimi besedami zakriva zgolj goloto svojega srca pa pomanjkljivosti svojega znanja, če je tudi umetnost nešteto krat predmet trgovske spekulacije in se pišejo umetnostne razprave, govore umetnostna predavanja in ustvarjajo umetnostna vprašanja zgolj v služnosti časovni modi, se je vendar rodilo iz istega entuziazma, iz katerega so nastali vsi ti malo všečni pojavi, tudi mnogo novih spoznanj. Ta nova spoznanja se ne tičejo zgolj umetnostno-zgodovinskih dejstev, ki so se v našem času odkrila,